

การเรียนรู้ ตลอดชีวิต

ชุมชนบ้านมละปรี (บ้านบุญธิสม)
หมู่ที่ 13 ตำบลน้ำเคือง
อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่

ศศช.บ้านห้วยอ้อมมบน อ.ร่องควาง จ.แพร่

นอกระบบ

เดชาวัลย์แห่งชีวิต

ชุมชนมละปรี

นอกระบบ

มละปรี

ศศช.

จัดทำโดย

นายสังวร มาตะลาน
ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"
บ้านห้วยอ้อมมบน อ.ร่องควาง จ.แพร่

ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอร่องควาง
สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแพร่

☎ 054597351

คลิกเพื่อดู

ข้อบทความ ญอกทะแปดเถาว์ลัษแห่งชีวิต

กลางขุนเขาสูงของอำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ชาวมละบริในชุมชนบ้านห้วยฮ่อมพัฒนา ยังคงรักษาวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติอย่างแนบแน่น ผ่านภูมิปัญญาการสร้างกระเป่า “ญอก” จากเถาว์ลัษปาที่เรียกว่า “ทะแปด” งานหัตถกรรมนี้ไม่เพียงเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ยังสะท้อนปรัชญาการใช้ชีวิตอย่างสมดุลระหว่างมนุษย์กับป่าใหญ่

ภาพถ่ายมุมสูง มละบริ (บ้านบุญยืน)

เราจะเห็นว่าการเรียนรู้ในชุมชนมละบริไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในห้องสี่เหลี่ยม แต่เกิดขึ้นรอบกองไฟ ในไร่ข้าวโพด และท่ามกลางเสียงใบไม้ร่วงในป่า ครุศษ. ในบทบาทของ “ผู้ฟัง” และ “ผู้เชื่อมโยง”

ได้ออกแบบกิจกรรมที่ทั้งอนุรักษ์ภูมิปัญญาเก่าแก่และเปิดพื้นที่ให้เกิดการต่อยอดอย่างสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาตลาดใหม่ที่บอกเล่าเรื่องราวชุมชน หรือการนำเทคโนโลยีมาช่วยบันทึกองค์ความรู้ก่อนที่จะสูญหาย

บทความนี้ชวนตั้งคำถามว่า การศึกษาที่แท้จริงสำหรับชุมชนชาติพันธุ์ควรเป็นอย่างไร และเสนอแนวทางปฏิบัติผ่านเรื่องราวจริงของชุมชนมละบริที่แสดงให้เห็นว่า การคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อปรับตัว สามารถเดินไปด้วยกันได้อย่างสมดุล โดยไม่ต้องทิ้งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ญอก: กระเป่าถักจากเส้นใยแห่งวิถีชีวิต

กระเป่าญอกของชาวมละบริไม่ใช่แค่เครื่องใช้ถักจากเถาว์ลัษทะแปด แต่คือผลงานที่บันทึกความสัมพันธ์ลึกซึ้ง ระหว่างคนกับผืนป่า ทุกเส้นใย ล้วนบอกเล่าเรื่องราวของการพึ่งพาอาศัยกันอย่างแนบแน่น การสร้างกระเป่าแต่ละใบเริ่มต้นจากวิธีง่าย ๆ แต่มีความหมาย เมื่อยามเช้าที่หมอกยังจับตัวหนา ผู้หญิงชาวมละบริจะออกเดินเข้าป่าด้วยความระมัดระวัง เพื่อหาเถาว์ลัษทะแปดที่เติบโตพอเหมาะ ไม่อ่อนเกินไปจนขาดง่าย ไม่แก่เกินไปจนหยาบกระด้าง การเลือกเก็บต้องทำด้วยความเข้าใจในวัฏจักรธรรมชาติ รู้ว่าต้องเหลือเถาว์ลัษบางส่วนไว้ให้งอกใหม่ เถาว์ลัษที่ได้มาจะผ่านกระบวนการแปรรูปอย่างพิถีพิถัน เริ่มจากการขูดเปลือกด้วยมีดสั้นที่ลับคมดี ระหว่างนี้ผู้หญิงในชุมชนจะเตรียมสีย้อมจากสิ่งที่ป่ามอบมา สีเขียวจาก

บทความนี้จะนำผู้อ่านไปรู้จักกับบทบาท ของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านห้วยฮ่อมบน ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการใช้การถักกระเป่าญอกเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับการศึกษาแบบสมัยใหม่ ผ่านกระบวนการถ่ายทอดที่อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเป็นหลัก ตั้งแต่การเก็บเถาว์ลัษจากป่าอย่างมีความรู้ การย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ ไปจนถึงเทคนิคการตีเส้น

ใบทอมน สีเหลืองจากขมิ้น ขึ้นตอนสำคัญคือการ ตีเส้น ซึ่งแสดงถึงความชำนาญที่สั่งสมมาหลายชั่วอายุคน ผู้ถักจะนำเส้นใยที่ย้อมสีแล้วมาพันรอบหน้าแข้ง แล้วค่อย ๆ ถักไปมาด้วยแรงพอดิ จนได้เส้นใยที่เหนียวและเรียบเสมอกัน กระเป่าใบหนึ่งใช้เวลาในการทำตั้งแต่เริ่มจนเสร็จประมาณสองสัปดาห์ แต่ในระยะเวลาที่นานนั้น บทเรียนมากมาย เรื่องความอดทน การสังเกตธรรมชาติ การทำงานเป็นทีม และที่สำคัญคือปรัชญาการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

ภาพถ่ายการทำกระเป่าญอก

“เราไม่เคยสอนเด็กด้วยตำราเรื่องการอนุรักษ์” ปราชญ์ชุมชนกล่าว ขณะมือยังคงถักเส้นใยอย่างคล่องแคล่ว “แค่ให้เขาเรียนรู้กระบวนการทำกระเป่าตั้งแต่ต้นจนจบ ปากก็จะสอนเขาเองว่า อะไรควรทำ ไม่ควรทำ” นี่คือเหตุผลที่กระเป่าญอกไม่เคยเป็นแค่สินค้าหัตถกรรม แต่เป็นเสมือนห้องเรียนเคลื่อนที่ของชุมชน ที่สอนทั้งวิชาชีพ วิชาชีวิต และวิชารักษ์ป่าไปพร้อมกัน

บทบาทของครูศสข. ผู้เชื่อมต่อโลกความรู้และจิตวิญญาณแห่งป่า

ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านห้วยฮ่อมบอน ในชุมชนมละบรีไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ “ผู้สอน” หากแต่เป็น “ผู้จุดประกาย” และ “ผู้ถักต่อ” ที่ทำงานอยู่บนเส้นแบ่งอันละเอียดอ่อนระหว่างความรู้สมัยใหม่กับภูมิปัญญาดั้งเดิม

การเป็นสะพานเชื่อมระหว่างสองโลก

ในตอนเช้าก่อนที่แสงแรกของวันจะวาดลายบนเส้นทางเดินในหมู่บ้าน ครูจะใช้เวลาหนึ่งพุดคุยกับชาวบ้านในชุมชน บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับป่า พืชพรรณ และวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาปรับใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การสร้าง “สมุดบันทึกธรรมชาติ” ที่ให้เด็ก ๆ วาดภาพพืชสมุนไพร พร้อมเขียนชื่อทั้งภาษามละบรีและภาษาไทย หรือการจัด “ค่ายเยาวชนรู้ป่า” ที่เด็กต้องออกไปเก็บเถาวัลย์ ทะแปกด้วยตนเองภายใต้การแนะนำของปราชญ์ชุมชน

การสอนที่ไม่มีแบบเรียนตายตัว

ห้องเรียนของครูที่นี่ไม่มีผนังกั้น บทเรียนเกิดขึ้นได้ทุกที่ ข้างกองไฟยามเย็นที่ทุกคนร่วม พุดคุยกัน ในไร่ข้าวโพดระหว่างรอเก็บเกี่ยว หรือแม้แต่ริมลำห้วยขณะย้อมสีเส้นใย ครูจะฉวยโอกาสจากกิจกรรม

ประจำวันเหล่านี้มาสอดแทรกความรู้ เช่น การอธิบายหลักวิทยาศาสตร์ง่ายๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสีของเส้นใยเมื่อย้อม หรือการคำนวณต้นทุนการผลิตกระเป๋าแต่ละใบ

การสร้างนวัตกรรมจากรากเหง้า

ครูศศช.รุ่นใหม่ได้นำเทคโนโลยีมาช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น สร้าง “คลิปสอนถักกระเป๋า” บันทึกเสียงบรรยายภาษามลละบริ จัดทำแคตตาล็อกสินค้าออนไลน์ที่บอกเล่าเรื่องราวของแต่ละลายถัก และเปิด “บัญชีชุมชน” เพื่อสอนการจัดการรายได้จากงานหัตถกรรม

คลิป ญอกทะแปดเถาวัลย์แห่งชีวิต

สแกนเพื่อเล่นคลิป

ในชุมชนที่การเรียนรู้กับชีวิตเป็นเรื่องเดียวกัน ครูศศช. จึงไม่เพียงทำหน้าที่สอนหนังสือ แต่เป็นผู้รักษาสมดุลระหว่างการรักษาวัฒนธรรมกับการเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคต ทุกก้าวอย่างของครูบนเส้นทางนี้คือการเคารพในวิถีชุมชน ขณะเดียวกันก็ค่อย ๆ นำพาการเปลี่ยนแปลงที่ดีเข้ามาอย่างนุ่มนวลและเป็นไปตามจังหวะชีวิตของชุมชนมลละบริ

การเรียนรู้ตลอดชีวิต: วงจรแห่งภูมิปัญญาที่ไม่มีวันสิ้นสุด

ในชุมชนมลละบริการเรียนรู้ไม่เคยถูกแบ่งแยกด้วยวัยหรือสถานที่ แต่เป็นสายธารแห่งความรู้ที่ไหลเวียนผ่านทุกช่วงอายุ ตั้งแต่เด็กน้อยที่เพิ่งหัดจับเส้นใยทะแปด ไปจนถึงผู้อาวุโสที่สะสมเทคนิคการถักมานาน การเรียนรู้ที่เริ่มตั้งแต่ลมหายใจแรก ทารกมลละบริเรียนรู้วัฒนธรรมแรกเริ่มจากเสียงกระซิบของแม่ขณะสานกระเป๋า เด็กเล็กอายุ 3-4 ขวบจะนั่งเล่นข้าง ๆ ผู้ใหญ่ ค่อย ๆ ฝึกชูดเปลือกเถาวัลย์ด้วยไม้เล็ก ๆ ที่ทำได้เฉพาะ ผิดถูกไม่เป็นไร เพราะนี่คือกระบวนการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความอดทนและเมตตา

โรงเรียนธรรมชาติรอบกองไฟ ยามพลบค่ำ เมื่อครอบครัวมลละบริรวมตัวกันรอบกองไฟเพื่อถักเส้นใย จะเกิดบทเรียนที่ไม่เป็นทางการขึ้น ผู้สูงอายุจะเล่าเรื่องตำนานของชนเผ่าผ่านลวดลายบนกระเป๋า ในขณะที่ครูศศช. ค่อย ๆ สอดแทรกความรู้เรื่องการคำนวณต้นทุน หรือวิธีการปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์

การส่งต่อความรู้ระหว่างรุ่น

กิจกรรม “ปู่ย่าตายายสอน หลานๆ ถัก” ที่ครูศศช. จัดขึ้น สร้างพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดเทคนิคเฉพาะตัว เช่น วิธีการเลือกเถาวัลย์โดยไม่ทำลายป่า หรือเคล็ดลับการย้อมสีให้ติดทน ในขณะเดียวกัน เยาวชนก็สอนผู้ใหญ่เรื่องการใช้สมาร์ทโฟนบันทึกรูปแบบลายกระเป๋าท่าง ๆ

ห้องเรียนที่ไม่มีผนัง

ในผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ของชุมชนมละบริ ต้นไม้ขนาดใหญ่และเถาวัลย์ที่เลื้อยไปตามพื้นดิน ล้วนกลายเป็น “ครูผู้ยิ่งใหญ่” ที่คอยสอนบทเรียนชีวิตให้กับเด็กๆ โดยมีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านห้วยฮ่อมบง (ศศช.) เป็นผู้ช่วยเชื่อมโยงความรู้ระหว่างโลกดั้งเดิมกับยุคสมัยใหม่

ป่าใหญ่คือห้องทดลองธรรมชาติ

ทุกครั้งที่ได้เด็ก ๆ ก้าวเท้าเข้าไปในป่าเพื่อเก็บเถาวัลย์ที่แปด พวกเขาไม่ได้เพียงแค่หาวัตถุดิบมาถักกระเป๋ แต่กำลังเรียนรู้:

- ระบบนิเวศ จากการสังเกตว่าเถาวัลย์ชนิดใดเติบโตใกล้ต้นไม้ประเภทไหน
- คณิตศาสตร์ จากการวัดความยาวของเถาวัลย์โดยใช้ส่วนร่างกายเป็นหน่วยวัด
- วิทยาศาสตร์ จากการศึกษาวัฏจักรการเติบโตของพืช

ที่นี้เราไม่พูดว่า จบการศึกษา เพราะไม่ว่าอายุเท่าไร เราทุกคนยังเป็นทั้งครูและนักเรียนของกันและกัน

การเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนมละบริ จึงเหมือนเส้นใยที่พันกันไม่มีที่สิ้นสุด โดยมีครูศศช. เป็นผู้คอยเติมเต็มช่องว่างระหว่างความรู้ดั้งเดิมกับทักษะสมัยใหม่ เพื่อให้ชุมชนสามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคงในโลกที่เปลี่ยนแปลง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านห้วยฮ่อมมบน
ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอร้องกวาง
สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดแพร่
กรมส่งเสริมการเรียนรู้